

Извршно резиме

Може само да се претпоставува дали економиите во Југоисточна Европа сочинуваат еден единствен регион. Без сомнеж, тоа е место кое што историски повеќе било формирано од политиката и интересите на странските сили отколку од силите на економијата. Меѓутоа, токму економските сили, а особено тие кои се поврзани со транзицијата и интеграцијата, и далекусежните реформи кои се потребни за преод од планска кон пазарна економија, се тие кои се наметнаа како најголеми влијанија во формирањето на насоката на јавните политики во регионот. Иако регионот порано служеше како инспирација за терминот „балканизација“ – со кој се опишуваше дезинтеграцијата на една држава во помали антагонистички делови – скорешното минато, и покрај глобалната економска криза, зборува за зголемување на соработката, економски пораст и странски директни инвестиции. Во текот на изминатата деценија, регионот постепено се претвори во посмирена и економски напредна област на непосредната периферија на Европската унија (ЕУ).

И покрај перцепциите, регионот е навистина разновиден, а промените од извештајот за 2008 година на *Doing Business in South East Europe* се одраз на тој факт. Некои од државите имаат направено поголем напредок во транзицијата, додека некои сè уште треба да изодат голем дел од патот. Некои се на вратата на Европската

ТАБЕЛА 1.1

Градовите од ПЈР Македонија, Црна Гора, Молдавија и Србија го преземаат водството во четирите индикатори кои се мерат во *Doing Business*

Економија	Град	Рангирање (1-22)			
		Започнување бизнис	Добивање градежни дозволи	Регистрација на имот	Извршување на договори
Албанија	Драч*	9	11	13	14
	Скадар	8	3	9	11
	Тирана	10	НЕМА ПРАКСА	16	18
	Валона	7	9	10	10
Босна и Херцеговина	Бања Лука	18	3	21	15
	Мостар	20	13	22	20
	Сараево	19	9	19	19
Косово	Приштина	22	17	18	21
	Призрен	21	6	14	22
ПЈР Македонија	Битола	2	12	3	5
	Скопје	1	2	15	9
	Тетово*	3	3	6	3
Молдавија	Балти*	13	8	1	4
	Кишињев*	17	19	1	2
Црна Гора	Никшиќ	5	1	6	17
	Пљевља	4	6	4	7
	Подгорица	6	18	20	16
Србија	Белград	11	21	16	11
	Крушевац	16	20	10	11
	Ужице	12	16	10	6
	Врање	14	13	5	7
	Зрењанин	14	13	6	1

Забелешка: Рангирањето за секоја област е засновано на простиот просек од процентуалните рангирања според индикаторите-компоненти. Видете Забелешки за податоците за подетални информации.

*Не била спроведена споредбена проценка за градот во извештајот за 2008 година за *Doing Business* во Југоисточна Европа.

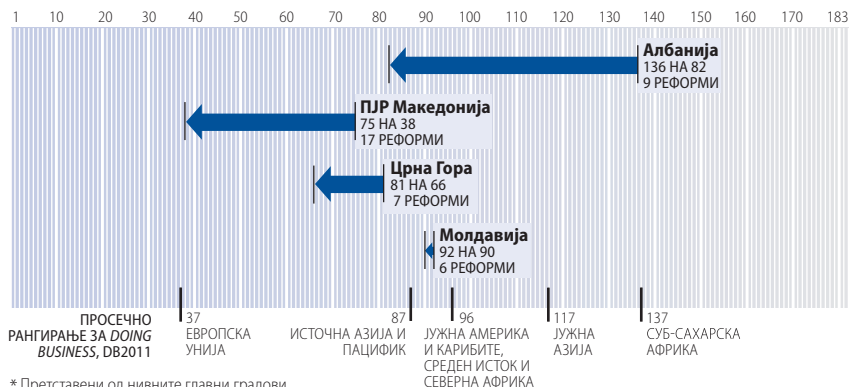
Извор: Базата на податоци на *Doing Business*.

унија, а други сè уште треба да добијат статус на земји „кандидати“. Хрватска, која е во финалните фази на преговори за пристапување кон Европската унија, веќе не е вклучена во овој регионален извештај. Од друга страна, Молдавија, како новодојден реформатор, е додадена. Некои економии се соочени со постојани политички превирања кои се отворени предизвици. Меѓутоа, општо гледано, владите во регионот ја научија лекцијата за политичка легитимност која доаѓа од економскиот напредок. Постојат трајни конкурентски напори меѓу сите нив посебно и заедно. Конкурентните економии не можат да преживеат изолирани во својот пораст, туку мораат да градат меѓузависност со своите соседи и пошироко. Како последица на тоа, економските сили ја воспоставуваат својата доминација во регионот. На

местото каде што во минатото постоеше политичка дезинтеграција, пазарите се тие кои ги промовираат инвестициите и трговските врски преку државните граници.

Не постои шема за тоа како да се расте и просперира, но еден фактор е создавањето на инвестициска клима поволна за започнување и водење на бизнис, во која почитувањето на прописите носи повеќе корист отколку трошоци. Во ера на мали буџети и висока невработеност, реформите со кои се олеснува деловното работење имаат повеќе смисла од било кога. Тие помагаат во создавање на работни места и зголемување на порастот, а притоа не се голем трошок за владите. Во овој извештај е прикажано дека економиите во Југоисточна Европа продолжиле со имплементацијата на

СЛИКА 1.1

Економиите во регионот* направија големи чекори во унапредувањето на стопанската регулативаПодобрување во рангирањето според едноставноста на деловното работење, *Doing Business* 2008-2011

* Претставени од нивните главни градови.

Извор: базата на податоци на *Doing Business*.

микро-економските реформи и покрај предизвиците поставени од глобалната економска криза. Извештајот исто така покажува дека резултатите од скорешните реформи можат да се видат и на општинско ниво во целиот регион. Заедно со други фактори – како достапноста на обучена работна сила – подобрувањето на деловното окружување во секундарните градови во регионот ќе продолжи да создава позитивен ефект.

Doing Business ги разгледува деловните прописи од гледна точка на мали до средни домашни претпријатија. Главните градови ги претставуваат економиите на Југоисточна Европа во годишниот извештај на *Doing Business*, кој ги споредува регулаторните практики во 183 економии насекаде низ светот. Меѓутоа, во секоја економија претприемачите се соочуваат со локални регулативи и практики кои се разликуваат од еден град до друг. *Doing Business in South East Europe 2008* беше првиот извештај кој отиде пошироко од главните градови на седум економии во регионот, за да ги претстави овие разлики во 15 други градови во Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Косово, ПР Македонија, Црна Гора и Србија. Овој извештај ги ажурира информациите претставени во 2008 година за 6 економии (сите освен Хрватска) и го следи нивниот напредок во спроведувањето на деловните реформи. Тој исто така ја проширува

анализата на 1 нова држава (Молдавија) и 4 нови града: Балти (Молдавија), Кишињев (Молдавија), Драч (Албанија) и Тетово (ПР Македонија). Резултатите од оваа нова споредба на 22 града од 7 економии во 4 области (индикатори) на *Doing Business* се претставени тука (табела 1.1).

Во регионот, најлесно е да се започне бизнис во Скопје (ПР Македонија), да се добијат градежни дозволи во Никшиќ (Црна Гора), да се регистрира имот во Балти и Кишињев (Молдавија) и да се изврши договор во Зрењанин (Србија). Најтешко е да се започне бизнис во Приштина (Косово), да се регистрира имот во Мостар (Босна и Херцеговина) и да се изврши договор во Призрен (Косово). Добивање градежни дозволи е најтешко во Белград (Србија), додека во Тирана (Албанија) не е издадена дозвола од 2009 година.

Воочливи се две забелешки. Прво, ниту еден единствен град не работи добро во сите четири области. На пример, Кишињев (Молдавија) е рангиран на или блиску до врвот во поглед на леснотијата на регистрирање на имот и извршување на договори, но заостанува во поглед на другите 2 индикатори. Додека Скопје (ПР Македонија) е на врвот кога се работи за започнување на бизнис или градежни дозволи, може да научи од Битола (ПР Македонија) или од градовите од Молдавија како да го подобри своето работење во поглед на регистрирањето

имот. Второ, има големи разлики во перформансите на секој индикатор дури и меѓу градовите во истата економија – со исклучок на започнувањето бизнис каде што водат сите три македонски града. На пример, во Црна Гора, Подгорица и Пљевља можат да научат од Никшиќ како поефикасно да издаваат градежни дозволи. Дополнително, Зрењанин може да има даде позитивен пример на другите градови во Србија во областа на извршување на договори.

Ако ги споредуваме перформансите на градовите во 2011 година со резултатите од 2008 година можеме да видиме одредени трендови. Прво, градовите кои постојано добро работат остануваат на врвот. На пример, Битола (ПР Македонија) ја има задржано својата позиција меѓу најдобрите во најголемиот дел од мерените области. Други градови, како Крушевац (Србија) паднале во однос на другите испитаници. Некои промени во рангирањето можат да се припишат на додавањето на 4 нови града, од кои некои имаат конкурентни регулаторни рамки. На пример, Балти (Молдавија) е на врвот во поглед на едноставноста на регистрирање на имот. Тетово (ПР Македонија) е еден од најефикасните градови во извршување на договори. Од друга страна, градовите кои најмногу ја унапредиле својата деловна регулатива во изминатите 3 години – како Скопје (ПР Македонија) и Бања Лука (Босна и Херцеговина) – ги имаат надминато останатите.

ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА ПОСТАВУВА СИЛНО ТЕМПО ЗА РЕФОРМИ

Многу нешта се имаат сменето во последните години. Регионот беше многу активен во унапредувањето на деловните регулативи, често како резултат на различни околности – како перспективата за приклучување кон ЕУ или соочувањето со глобалната финансиска криза. Некои од економиите во регионот, претставени од нивните главни градови, се признаени како врвните 10 *Doing Business* реформатори

ТАБЕЛА 1.2

Сега е полесно да се води бизнис во сите градови мерени во 2008 година

Град, Економија	Започнување на бизнис	Добивање градежни дозволи	Регистрирање на имот	Извршување на договори
Скопје, ПЈР Македонија	✓	✓	✓	✓
Бања Лука, Босна и Херцеговина	✓	✓	✓	✓
Врање, Србија	✓	✓	✓	X ✓
Никшиќ, Црна Гора	✓	✓		
Подгорица, Црна Гора	✓	✓		
Ужице, Србија	✓	✓	✓	
Сараево, Босна и Херцеговина	✓	✓	✓	
Битола, ПЈР Македонија	✓		✓	✓
Валона, Албанија	✓		✓	✓
Мостар, Босна и Херцеговина	✓	✓	✓	
Пљевља, Црна Гора	✓	✓		
Кишињев, Молдавија	✓		✓	✓
Тирана, Албанија	✓		✓	✓
Белград, Србија	✓	X	✓	
Скадар, Албанија	✓			✓
Зрењанин, Србија	✓		✓	
Призрен, Косово	X ✓			
Приштина, Косово	X ✓			
Крушевац, Србија	✓			X

✓ *Doing Business* реформа со која се олеснува водењето бизнис

X *Doing Business* реформа со која се отежнува водењето бизнис

Забелешка: 19 града мерени во 2008 година се рангирани врз основа на бројот и ефектот на реформите. На врвот на рангирањето се градовите во кои се спроведени најмногу реформи со кои се олеснува деловното работење во периодот од јануари 2008 година до јануари 2011 година и кои имаат забележано најголем подем во нивното рангирање во поглед на четирите области на *Doing Business* мерени во 2008 година.

Извор: Базата на податоци на *Doing Business*.

во изминатите 5 години: ПЈР Македонија во 2006/2007, Албанија во 2007/2008 и (повторно) ПЈР Македонија како и Молдавија во 2008/2009. Најзабележително, ПЈР Македонија имплементираше 17 *Doing Business* реформи. Во најскорешниот извештај, *Doing Business in 2011*, ПЈР Македонија е рангирана на 38 место од 183 економии – напредок од 37 позиции во текот на 5 години (слика 1.1).

Doing Business in South East Europe 2008 ги идентификуваше добрите практики, ги потенцираше тесните грла и даде препораки за деловните реформи пошироко од главните градови во регионот. Три години подоцна, овој извештај го следи напредокот со текот на времето. Резултатите се импресивни. Сите 19 града испитани по втор пат покажуваат унапредување во барем една од четирите мерни области (табела 1.2). Најголемиот дел од градовите имаа корист од спроведувањето на деловни

реформи на национално ниво кои се резимирани во понатамошниот текст – иако постојат варијации во резултатите од имплементацијата на терен.

Кај економиите во регионот се истакнуваат два града: Скопје (ПЈР Македонија) и Бања Лука (Босна и Херцеговина), кои најмногу се подобриле од 2008 година. Спроведени се бизнис реформи во сите 4 мерни области кои резултираат со значителни подобрувања во поглед на заштеда на време и трошоци за претприемачите.

Едношалтерскиот систем во Скопје (ПЈР Македонија) го намали времето за започнување на бизнис од 12 дена во 2008 година на само 3 дена сега со елиминирање на 5 процедури. Едношалтерскиот систем им нуди на претприемачите цел опсег на услуги – кои вклучуваат регистрирање на новото претпријатие кај даночните и статистичките органи, добивање на трговска дозвола, објавување на

известувањето за основање претпријатие и регистрирање на вработените за здравствено и пензиско осигурување¹. Меѓувремено, новиот Закон за градење на ПЈР Македонија ја префрли одговорноста за градежен надзор и ревизија од јавните институции на лиценцираните професионалци. Како резултат на тоа, времето за добивање на дозвола за градба во Скопје се намали за повеќе од 2 месеци по елиминирањето на 6 процедури. Понатаму, по зголемувањето на катастарскиот персонал во Скопје, времето потребно за регистрација на сопствеништво на имот се намали за повеќе од 1 месец – од 98 дена во 2008 година до само 58 дена во 2011 година. Конечно, во 2008 година почна со работа трговскиот суд во Скопје, опремен со електронски систем за управување со предмети, со што се олесни извршувањето на договорите во трговската област.

Во Бања Лука (Босна и Херцеговина) веќе не е потребна дозвола за користење за сите бизниси, а специјализиран трговски суд ја има преземено регистрацијата на бизниси во 2010 година. Како резултат на тоа, времето за започнување на бизнис се намали за повеќе од еден месец. Меѓувремено, Законот за градење и просторно планирање на Република Српска од 2010 година им дозволи на приватните компании да изготвуваат одредена градежна документација, со што процесот на добивање на одобрување за просторно планирање стана поефикасен. Понатаму, повеќе од 80% од катастарските и 90% од евиденциите во земјишните регистри сега се достапни во дигитална форма. Како резултат на тоа, вкупното време за добивање на градежни дозволи се намали од 1 година во 2008 година на 8 месеци денеска. Истовремено, времето за регистрација на имот се намали за 3 месеци бидејќи беа укинати 4 процедури – вклучувајќи го барањето за авторизација на потписникот, даночното одобрување и теренската евалуација на имотот. На крај, Законот за измена и дополнување на Законот за судови, усвоен во мај 2010 година, ја префрли

надлежноста над трговските спорови на специјализиран суд во Бања Лука, со што се намали времето за доставување на барање до судот од 6 месеци во 2008 на 46 дена во 2011 година. Истовремено, времето потребно за извршување на судските одлуки се намали за повеќе од 200 дена.

Сите 19 града мерени по втор пат го олесниле започнувањето на бизнис. Најпопуларната реформа за започнување на бизнис од 2008 година беше воспоставувањето или подобрувањето на едношалтерските системи – што се случи во 10 града. На пример, во Белград (Србија) регистрацијата кај различните агенции е консолидирана под еден покрив. Добивање на сертификат за регистрација на бизнис, даночен број, извод од фондот за пензиско осигурување и извод од фондот за здравство сега се вршат со една посета на Агенцијата за стопански регистри на Србија (АПР). Во меѓувреме, другите градови во Србија мерени во овој извештај сè уште работат на целосната имплементација на нивните едношалтерски системи – поточно, регистрациите од фондот за пензиско осигурување и фондот за здравство треба да се добијат одвоено. Без оглед на тоа, времето за започнување на бизнис во сите градови во Србија е значително смалено – а најмногу во Зрењанин, каде времето беше намалено од 37 дена во 2008 година на 17 дена во 2011 година. Во Кишињев и Балти (Молдавија) обединувањето на регистрација на бизнис со другите процедури сè уште е во тек. Меѓутоа, преземени се позитивни чекори за намалување на времето потребно за започнување на бизнис – вклучувајќи одредување на законски рокови и можности за итно регистрирање на бизнис. Како резултат на тоа, времето потребно за добивање на сертификат за регистрација е намалено од 15 дена во 2008 година на само 1 ден сега. Други популарни реформи за започнување на бизнис беа намалување на локалните барања за лиценцирање и надоместоци. На пример, градовите во Албанија го

укинаа барањето за регистрација кај локалните трговски комори. Градовите во Црна Гора ја укинаа општинската бизнис дозвола. Приштина и Призрен во Косово ги преполовија надоместоците за општинските дозволи – од 1.000 евра на 525 евра и 400 евра, соодветно.

Во областа на градежните дозволи 9 од 19 града измерени во 2008 и 2011 година имале корист од реформи како што се дигитализација на катастарските евиденции, усвојување на нови закони за градење и поедноставни инспекции. Црна Гора воведо одобрувања за градба засновани на ризик, каде што малите проекти со низок ризик се под надлежност на општините, а не на централните власти. Во Србија, Законот за планирање и градење од 2009 година ја поедностави процедурата за издавање на градежни дозволи и направи истите да можат да се пренесуваат меѓу инвеститорите во текот на изградбата. Ефектот на новиот закон варира од град до град. Во Врање градежна дозвола сега може да се добие за 6 месеци – 3 месеци побрзо од 2008 година. Од друга страна, во Белград, истиот процес трае скоро година дена – 5 месеци подолго отколку во 2008 година. Најголемиот предизвик во спроведувањето на овој закон е примената на одредбите за пренесување на „правото на користење“ во сопственичко право. Меѓувремено, во Албанија, Собранието го усвои Законот за територијално планирање во 2009 година. Откако ќе се имплементира, од овој нов закон се очекува да ја професионализира структурата на Советот за територијално прилагодување – органот одговорен за издавање на градежни дозволи во Тирана. Меѓутоа, заклучно со јануари 2011 година, ниту една градежна дозвола не е издадена таму од 2009 година, главно поради тоа што спротивставените политички партии застапени во советот го оневозможуваат донесувањето на одлуки по пат на консензус. Новиот Закон за одобрување на вршење на градежни работи, усвоен од Собранието на Молдавија во јули 2010 година, одредува законски

рокови за одобрување на проекти и го консолидира одобрувањето на проекти. Од последователниот процес на имплементација се очекува процесот на добивање градежни дозволи да стане поефикасен.

Реформите за регистрација на имот резултираа со заштеди во време и трошоци за претприемачите во 12 од 19 градови измерени во 2008 и 2011 година. Владите во регионот ги дигитализираат земјишните книги и ги прават земјишните регистри поефикасни по пат на законодавни и административни реформи. Како резултат на тоа, просечното време за регистрација на имот во градовите во Југоисточна Европа се намали за повеќе од еден месец од 2008 година. На пример, во Сараево (Босна и Херцеговина) каде што сите земјишни и катастарски книги сега се достапни во дигитален формат, времето за регистрација на имот е само една десетина од тоа што било. Поточно, падна од 331 ден во 2008 година на само 33 дена во 2011 година. Во Мостар (Босна и Херцеговина) каде 95% од катастарските евиденции сега се во дигитален формат, времето за регистрација на имот се намали за 1 месец – од 145 дена во 2008 на 117 дена во 2011 година. Меѓувремено, Молдавија и ПЈР Македонија се во процес на дигитализација на евиденциите од земјишните регистри и катастарските мапи, соодветно. Други напори за деловни реформи преземени од владите во изминатите три години вклучуваат воведување на законски рокови, укинување на претпродажни потврди и одобрувања и намалување на надоместоците. На пример во Молдавија веќе не е потребно доставување на катастарска скица за имоти кои се веќе регистрирани во катастарот – со што се намали вкупното време за регистрација на имот од 48 дена во 2008 година на 5 дена во 2011 година. Во Албанија, новововедениот законски рок го намали чекањето за регистрација во Бирото за регистрација на недвижен имот за 9 дена во Тирана и 12 дена во Валона

во истиот период. Во ПЈР Македонија, информациите за оптоварување на имот беа префрлени од првостепените судови на катастарот, така што сега и имотниот лист и уверението за неоптовареност на имот можат да се добијат од истата институција. Слични напори се случуваат и во Србија. Покрај дигитализацијата на катастарските мапи, со овие реформи се намали времето за регистрација на имот за 30 дена во Зрењанин, 25 дена во Врање, 20 дена во Белград и 17 дена во Ужице.

Извршувањето на договори стана поефикасно, поевтино и/или поедноставно во 8 од 19 града измерени во 2008 и 2011 година. Судовите во овие градови спроведоа административни или правни реформи за намалување на времето или трошокот за решавање на трговски спор. Во Врање (Србија), рачно одржуваниите судски евиденции и хартиени документи беа заменети со електронски документи на кои може да им се пристапи онлајн. Понатаму, компјутерски систем им доделува предмети на судиите по случаен избор со што се елиминираат можностите за небрежност или корупција. Како резултат на тоа, периодот на судење и пресуда во Врање се намали од 495 дена во 2008 година на 135 дена во 2011 година. Во Албанија, со претседателски декрет се зголеми бројот на судиите во судовите. Со зголемување на персоналот роковите за поднесување и пресуда опаднаа за 40 или повеќе дена во Скадар и Валона. Судовите таму сега пресудуваат за нешто повеќе од 4 месеци. Понатаму, трошоците за извршителите се намалија од 7% од износот на спорот на 2%. Меѓувремено, ПЈР Македонија го олесни извршувањето на договори со поставување на рокови за плаќање на судските трошоци, прилагодување на паричните прагови за назначување на надлежност над предмети и воведување на трибунал за спорови од мала вредност.

СПОРЕДБА НА ДЕЛОВНИТЕ РЕГУЛАТИВИ ВО 22 ГРАДА ВО ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА

ЗАПОЧНУВАЊЕ НА БИЗНИС

Скопје (ПЈР Македонија) е на петтото место во светот во оваа област. Се што му е потребно на претприемач да започне бизнис таму е да потроши 3 дена и нешто повеќе од 100 УСД. Во градовите како Скопје, каде што е воспоставен едношалтерскиот систем и во целост функционира, започнувањето на бизнис може да се заврши брзо и ефикасно. Меѓутоа, процесот е значително побавен во градовите каде што претприемачот треба посебно да се регистрира за даноците, социјалните придонеси, здравственото осигурување и општинските дозволи. Ова е случајот со Приштина (Косово) каде што се потребни скоро 2 месеци за започнување на бизнис. Во Мостар (Босна и Херцеговина), каде што судовите се надлежни за регистрација на бизнис и каде што е неопходно исполнување на 8 барања по основањето, започнувањето на бизнис може да потрае и до 50 дена. Разликите во трошоците исто така значително варираат во регионот. Трошокот варира од 1.5% од приходот по глава на жител во Никшиќ и Пљевља (Црна Гора) – слично на Финска – до 31.4% во Тирана (Албанија) – што е 5 пати повеќе од просекот во ЕУ. Разликите настануваат поради различните надоместоци кои ги наплаќаат општинските власти. Некои, како Приштина и Призрен (Косово), наплатуваат 525 евра и 400 евра, соодветно, само за општинската дозвола. Во 12 од 22 измерени града од претприемачите исто така се бара да остават минимален износ на капитал пред да почнат со работењето. ПЈР Македонија е единствената економија која потполно го укинала барањето за минимален капитал, додека Албанија и Црна Гора наплатуваат само номинални износи (еквивалентни на 1 УСД).

ДОБИВАЊЕ ГРАДЕЖНИ ДОЗВОЛИ

Добивањето градежни дозволи може да биде тешко и скапо во Југоисточна Европа. Просечно, градежна компанија би потрошила повеќе од 223 дена и 1.100% од приходот по глава на жител за да ги исполни сите барања за изградба на магацин. Споредете го ова со ЕУ каде градежната компанија троши еден месец помалку и само 77% од приходот по глава на жител. Иако севкупната надлежност за поставување на политиките лежи кај националните власти, спроведувањето на регулативите на локално ниво покажува големи варијации. Локалните власти имаат надлежност да управуваат со неколку процедури и да ги прибираат поврзаните даноци и надоместоци. Бројот на процедури за добивање на градежна дозвола варира од 15 во Скопје (ПЈР Македонија) и Пљевља (Црна Гора) до 30 во Кишињев (Молдавија). Во Кишињев, претприемачот треба да исполни дури 18 барања пред градбата – како што се одобрувања на локации и технички процени. Како што е кажано во извештајот од 2008 година, добивањето градежни дозволи е најбрзо во Битола (ПЈР Македонија) – само 3 месеци. Најбавно е во Мостар (Босна и Херцеговина) – година и пол. Трошоците варираат од 110% од приход по глава на жител (1.752 УСД) во Балти (Молдавија) до обесхрабрувачки 2.132% од приходот по глава на жител (139.650 УСД) во Подгорица (Црна Гора). Во најголемиот број од економиите најголемиот дел од вкупните трошоци се должи на надоместоците за дозвола за градба и поврзаните трошоци. Во градовите во Србија, добивањето на дозвола за градба сочинува, просечно, 76% од вкупните трошоци (еквивалентно на 83.278 УСД). Истата дозвола чини значително помалку во Балти (Молдавија), каде што е 28% од вкупниот трошок (еквивалентно на 439 УСД). Во Подгорица (Црна Гора), инвеститорите мораат да платат надоместок за урбан развој кој изнесува скоро три четвртини од вкупниот трошок (еквивалентно на 100.221 УСД).

ТАБЕЛА 1.3

Најдобри практики во Југоисточна Европа, споредени на меѓународно ниво

	Град со најдобри перформанси во Југоисточна Европа (ЈИЕ)	Перформанса	Глобално рангирање (183 економии) Како ЈИЕ градовите би се споредиле глобално
Денови за започнување бизнис	Скопје (ПЈР Македонија)	3 дена	3
Број на процедури за започнување на бизнис	Скопје (ПЈР Македонија)	3 процедури	8
Денови за регистрација на имот	Балти и Кишињев (Молдавија)	5 дена	10
Денови за извршување договор	Тетово (ПЈР Македонија)	290 дена	18
Трошок за започнување на бизнис	Никшиќ, Пљевља (Црна Гора)	1,5% од приход по глава на жител	18
Трошок за регистрација на имот	Призрен (Косово)	0,5% од вредноста на имотот	19
Денови за добивање на градежна дозвола	Битола (ПЈР Македонија)	96 дена	27
Трошок за извршување на договор	Кишињев (Молдавија)	20,9% од вредноста на спорот	48
Број на процедури за регистрација на имот	Балти и Кишињев (Молдавија) Битола, Скопје и Тетово (ПЈР Македонија)	5 процедури	50
Број на процедури за добивање на градежни дозволи	Пљевља (Црна Гора) Скопје (ПЈР Македонија)	15 процедури	67
Трошок за добивање градежни дозволи	Балти (Молдавија)	110,2% од приход по глава на жител	74
Најдобри практики за 4 мерени индикатори Хипотетички град во Југоисточна Европа			6

Извор: Базата на податоци на Doing Business.

РЕГИСТРИРАЊЕ НА ИМОТ

Во 22-та града, еден претприемач би требал просечно да помине низ 6 процедури, да чека 48 дена и да плати 2,85% од вредноста на имотот за да направи пренос на имотното право. Во регионот, времето, трошокот и условите покажуваат големи разлики. Регистрирањето имот е најлесно во Балти и Кишињев (Молдавија) каде што се потребни 5 процедури, 5 дена и 0,9% од вредноста на имотот за пренос на имотното право. Во споредба, истиот процес бара 8 процедури во Приштина (Косово) и скоро 4 месеци во Мостар (Босна и Херцеговина). Разликите главно се јавуваат во постапката пред регистрацијата. На пример, во Мостар и Сараево (Босна и Херцеговина), обе страни мораат да добијат судско уверување со кое се овластува потписникот да ја застапува компанијата. Во Приштина (Косово), покрај имотниот лист, страните треба да извадат и поднесат заверени копии од бизнис регистрацијата на нивните компании и писма од даночната управа со кои се потврдува дека сите даноци на имот се платени пред адвокатот да може да го подготви купопродажниот договор.

Разликите во времето меѓу градовите главно произлегуваат од ефикасноста на земјишниот регистар во регистрирањето на новиот сопственик на имотот. Ова трае од 1 ден во градовите во Молдавија, ако се употребува итната постапка, до 85 дена во Белград (Србија). Износот на данокот на промет со недвижности кој треба да го платат претприемачите многу варира меѓу 22 измерени града – од фиксен надоместок од 150 евра (220 УСД) во Приштина (Косово) до 5% од вредноста на имотот во Мостар и Сараево (Босна и Херцеговина).

ИЗВРШУВАЊЕ НА ДОГОВОРИ

Најефикасниот суд за решавање на трговски спорови во регионот е Зрењанин (Србија). Со само 10 месеци од поднесување до извршување, процесот е исто толку брз како и во Соединетите Американски Држави. Во Зрењанин се употребува информатичка технологија за да им помогне на судиите во регистрацијата на предметите и управувањето со судот. Претприемачите исто така можат да одберат систем за Алтернативно решавање на спорови (АРС), со кој се намали бројот на предмети кои чекаат пресуда во

трговските судови низ цела Србија. Меѓувремено, во Мостар (Босна и Херцеговина), претприемач мора да чека 4 години да изврши договор на суд – слично на Кабул (Авганистан), еден од најбавните судови во светот. Одолжувањата се поради заостанати предмети и недоволен број на судии. Што се однесува до трошоците, просечната парница во Југоисточна Европа чини 32% од вредноста на спорот – за третина поскапо од просекот во ЕУ. Во регионот, најголемиот дел од трошоците за парница се регулирани со закон и правилници за тарифи. Цената за извршување на договор се движи од 21% од вредноста на спорот во Кишињев (Молдавија) – слично на Австралија – до 61% во Приштина и Призрен (Косово).

УЧЕЊЕ ЕДНИ ОД ДРУГИТЕ

Иако соработката и размената на искуствата од реформите можеби не беа приоритет за економиите од регионот пред една деценија, сега тие се нормата. Сигурно првичниот двигател беше перспективата за пристапување кон ЕУ. И покрај тоа што ова сè уште е случај, пазарните реалности се повеќе

носат соработка на нови нивоа. На пример, додека се собираа податоците за оваа студија кон крајот на 2010 година, железничките претпријатија од Хрватска, Словенија и Србија оформија ново акционерско друштво за опслужување на товарната рута на европскиот Коридор 10 до Истанбул која, по отворањето на Босфорскиот тунел, ќе ја поврзува Европа преку Азија со Кина. Можностите за зајакнување на позициите на националните економии преку подобрена регионална конкурентност лежат и во голем број на други сектори. Овој вид на економска соработка можеби нема да го привлече истото ниво на интерес на медиумите како настаните од 1990-ите, меѓутоа е добар предзнак за една попросперитетна и постабилна иднина во Југоисточна Европа. А подобрувањето на деловното окружување е од централно значење за оваа перспектива.

Споредбените тестирања како *Doing Business* ги инспирираат владите да ги реформираат трговските регулативи. Тие ги потенцираат потенцијалните предизвици и идентификуваат каде лицата кои ги прават политиките можат да бараат добри практики. Споредбите помеѓу градовите во една економија или регион се уште посилен двигател, бидејќи владите имаат проблем да објаснат зошто деловното работење во нивниот град би било потешко од соседните локации. Добрата вест е дека постојењето на слична правна рамка го олеснува спроведувањето на постојните добри практики во еден регион. Националните власти исто така можат да ги користат податоците на *Doing Business* да следат како локалните власти ги имплементираат промените во националните регулативи. Во свет каде што локациите се натпреваруваат меѓу себе за да привлечат инвестиции, под-националните *Doing Business* податоци им овозможуваат на локалните власти да ги разгледаат состојбите со кои се соочени претприемачите во нивните градови од една компаративна перспектива. Под-националните податоци сега се достапни за повеќе од 300 града во 38

економии низ целиот свет.

Владите насочени кон реформи можат да ги користат индикаторите на *Doing Business* за да ги мотивираат и одржуваат напорите за деловни реформи. Нема потреба повторно да се измислува топлата вода: доволно е да се започне со воведување на бизнис реформи кои успешно биле имплементирани на други места. Всушност, градовите во Југоисточна Европа можат навистина многу да добијат од усвојувањето на најдобрите регулативи и практики кои функционираат на некое друго место во регионот. Еден хипотетички град кој би ги усвоил сите најдобри практики идентификувани во овој извештај би бил на 6 место меѓу 183 економии на глобално ниво – слично на Данска или Канада (табела 1.3).

Ако се усвојат најдобрите практики во регионот, започнувањето на бизнис би траело само 3 дена, како што е во Скопје (ПЈР Македонија) и Шведска. Најдобрите практики во регионот би значеле дека префрлањето на сопственички права над имот би барало само 5 процедури и 5 дена како што е во Молдавија и Австралија. Меѓувреме, најдобрите практики во регионот за добивање градежни дозволи би барале само 96 дена – како што е во Битола (ПЈР Македонија) и во Обединетото Кралство. На крајот, решавањето на трговски спор во овој хипотетички град со најдобрите практики во Југоисточна Европа би чинело исто како просекот во ЕУ, додека неговото траење би било 100 дена пократко отколку во Германија.

Користа од деловните реформи може да биде огромна. Штедењето на пари и време се често директната корист за компаниите. На пример, една студија во Грузија од 2009 година откри дека нивниот нов услужен центар за започнување на бизниси им помогнал на бизнисите да заштедат просечно 3,25% од профитот – а ова е само од услугата за регистрација. За сите опслужени бизниси, посредните и непосредните заштеди изнесувале 7,2 милиони УСД². Во Мексико, локалните едношалтерски канцеларии (CAPE)

го намалиле времето за отпочнување на бизнис од 58 на 13 дена. Една неодамнешна студија даде извештај за користа од тоа: бројот на регистрирани бизниси во Мексико порасна за 5%, вработувањето се зголеми за 2,8% проценти, а цените паднаа за скоро 1% поради конкуренцијата од новите субјекти³. Конзистентните реформатори следат долгорочна агенда и постојано одат напред. Врвно рангираната економија во поглед на леснотијата за водење на бизнис, Сингапур, воведува деловни реформи секоја година. Кумулативните деловни реформи на повеќе полиња ги произведуваат најдобрите резултати. Соработката меѓу различните сегменти на бирократијата, на локално и национално ниво, е неопходна за далекусежни реформи. Политичката волја и визија кои доаѓаат од перјаникот на реформите – без оглед дали е тоа премиерот, некој министер или градоначалник – е од централна важност за успехот. Уште повеќе, конзистентните реформатори се инклузивни – ги вклучуваат сите релевантни страни и го институционализираат реформиранскиот напор. Тие исто така остануваат насочени со поставување на специфични цели и со редовно следење на напредокот.

1. Проектот за едношалтерски систем во ПЈР Македонија поминува низ втора фаза која има за цел да ја обедини регистрацијата на бизнис и регистрацијата на вработените за социјалните придонеси. Втората фаза веќе се имплементира со пилот проект во Скопје и се очекува да ја покрие целата држава до крајот на 2011 година.
2. Светска Банка 2010. *Doing Business 2011, Making a Difference for Entrepreneurs*. Вашингтон Д.Ц.: Групацјата на Светска Банка.
3. Bruhn, Miriam. 2008. "License to Sell: The Effect of Business Registration Reform on Entrepreneurial Activity in Mexico." Работен документ за истражување на политики 4538. Вашингтон Д.Ц.: Светска Банка.